

Succesvol overstappen van speciaal naar regulier onderwijs

MAARTJE REITSMA EN ALEID SCHIPPER

Veel leraren vragen zich af of met de komst van Passend onderwijs nu alle scholen voor speciaal onderwijs leeg-stromen. Het schrikbeeld is de bus vol met leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften die op 1 augustus 2014 voor de reguliere school stopt.

Een beeld dat zeker geen reëel beeld is. Wel zal er steeds beter gekeken worden naar de onderwijsbehoeften van een leerling en welke onderwijssetting daar (tijdelijk) het beste bij past. Passend onderwijs vraagt in die zin een attitude waarin het meebewegen met de ontwikkelingen van de leerling voorop staat. Bij de verwijzing naar speciaal onderwijs verplicht de wet dan ook om van meet af aan te kijken wanneer de leerling weer 'terug' kan naar het regulier onderwijs. Want je gaat weer terug, tenzij....

Van 'verwijzing, terugplaatsing en doorplaatsing' naar 'overstappen'

De wet spreekt over verwijzing, terugplaatsing en doorplaatsing. Uitgangspunt bij dat alles is een optimale match tussen onderwijsbehoeften van de leerling en de onderwijssetting. Uit onderzoek van KPC Groep (www.SpeciaalGewoon.nl) blijkt dat het de leerling is die het moet doen; de omgeving is ondersteunend aan het proces van de leerling. Om die reden en om de leerling meer recht te doen, spreken we in alle situaties liever over (tijdelijk) 'overstappen'. Overstappen doe jezelf. Overstappen heeft daarmee een andere lading dan teruggeplaatst, verwezen of doorgeplaatst worden (wat je overkomt).

Wat weten we eigenlijk over het overstappen van leerlingen van speciaal naar regulier onderwijs? Komt dat vaak voor?

De kans dat je als basisschool te maken krijgt met een overstapper is erg klein. Zo'n 12% van de basisscholen had het afgelopen jaar één of twee

overstappers op school. In het voortgezet onderwijs hebben beduidend meer scholen hiermee te maken (tussen de 43% en 78%, afhankelijk van de schoolsoort) maar dan nog gaat het om kleine aantallen. Wel worden de meeste overstappen als heel succesvol ervaren (Reitsma et al., 2013).

Onder een succesvolle overstap naar het reguliere onderwijs worden in de praktijk verschillende dingen verstaan. 'Succesvol' wordt meestal in verband gebracht met een succesvolle schoolcarrière in het regulier onderwijs. Maar het kan ook betrekking hebben op het welbevinden van de leerling, de vrienden die hij heeft op school en de positieve sociaal- emotionele ontwikkeling die de overstapper

(en/of zijn groepsgenoten) doormaakt (Reitsma & Schipper, 2013).

Er komt heel wat bij kijken om een overstap succesvol te laten verlopen. De letterlijke overstap is zo gemaakt. De voorbereidingen vragen echter een zorgvuldig proces, waarbij de betrokken scholen, de ouders en de leerling samen onderzoeken wat er nodig is (Inspectie van het Onderwijs, 2013; Reitsma & Schipper, 2013).

Om het proces wat inzichtelijker te maken is er een handreiking gemaakt voor ouders en scholen. De handreiking deelt het overstapproces op in 6 fasen. Elke fase is van belang en vraagt nadrukkelijk om gezamenlijke afwegingen (Reitsma & Schipper, 2013).

Fase	Inhoud
fase 0 of fase 6 fase 1	De rol van het samenwerkingsverband: gezamenlijke visie, afspraken en facilitering. Oriëntatie op overstappen. De leerling volledig in beeld brengen. Wat heeft hij nodig, welke setting past daarbij?
fase 2	Zoeken naar een school die passend is bij de onderwijsbehoeften van de leerling.
fase 3	De overstap voorbereiden, zowel op leerlingniveau, als op groeps- en schoolniveau
fase 4	De start op de nieuwe school; een optimale introductie.
fase 5	De voortgang op de nieuwe school. Monitoring, evaluatie, en eventueel bijstellen van activiteiten.

Voor een succesvolle overstap zijn kritieke succesfactoren gevonden, die eveneens beschreven zijn in de handreiking. Het gaat om factoren van de leerling zelf en het gezin waarin hij opgroeit. Maar ook om houdingen, opvattingen en werkwijze van het speciaal onderwijs, het regulier onderwijs

en het samenwerkingsverband. En niet te vergeten de relaties tussen leerling en de school, tussen ouders en de school en de relaties tussen de scholen onderling. Geen enkele factor is doorslaggevend. Het gaat om het samenspel en de stapeling van factoren die het succes bepalen.

Rick

Rick zit in groep 5 van het speciaal onderwijs. Vanaf het medisch kinderdagverblijf is hij rechtstreeks daar naartoe gegaan. Hij heeft de diagnose PPD-NOS en ADHD.

In groep 4 rijzen bij de leraar en de orthopedagoog de eerste vragen of speciaal onderwijs nog wel de best passende plaats is voor Rick. Hij valt niet zo op in de klas. Doet rustig zijn werk, laat zich niet afleiden door andere kinderen. Rick is sociaal met andere kinderen, maar heeft weinig echte sociale contacten. Hij is ook een kwetsbaar kind. Hij komt niet zo voor zichzelf op en kan daardoor makkelijk 'vergeten worden'. Rick trekt zich terug als het niet goed gaat en hij raakt in paniek als het niet zo gaat als hij verwacht heeft. Dan wordt hij verdrietig.

De ontwikkelingskansen van Rick liggen met name op het sociale en emotionele vlak. Een omgeving waarin hij meer kan leren van andere kinderen op sociaal en emotioneel gebied zou stimulerend kunnen zijn.

In eerste instantie zijn de ouders van Rick niet gecharmeerd van het idee om over te stappen naar een reguliere school. In groep 5 wordt het idee nog eens aangekaart. Toch besluiten de ouders en de school samen om in ieder geval Rick goed in kaart te brengen. Wat zien we in de klas, op het schoolplein, in de gang, in de bus naar huis, thuis, op de sport? Heeft Rick de zeer strakke structuur nodig van het speciaal onderwijs, of heeft hij genoeg houvast aan bijvoorbeeld de volwassene die naast hem staat? Iedereen wordt betrokken in het onderzoek. Ook komt een ambulante begeleider meekijken in de groep. Ziet hij als relatieve buitenstaander hetzelfde? En hoe schat hij de kansen in voor Rick in het regulier onderwijs? Door samen te onderzoeken wordt het iedereen duidelijk dat Rick ontwikkelingsmogelijkheden heeft die buiten het speciaal onderwijs liggen. Met onderwijsbehoeften en handelingsadviezen in de hand start de zoektocht naar een reguliere basisschool die kan voldoen aan de vraag van Rick.

Logischerwijs wordt er eerst gekeken op de school waar Rick's zusje zit. De school is gewend om kinderen met specifieke onderwijsbehoeften op te nemen. Groep 5 lijkt qua samenstelling minder geschikt. Het is de vraag of hij over moet stappen naar een volgend leerjaar, of dat het verstandiger is om Rick het jaar nog een keer over te laten doen. Dan hoeft hij qua leerstof niet op zijn tenen te lopen en heeft hij meer energie om zich te richten op zijn groepsgenoten.

De rugzakbegeleidster van de basisschool gaat kijken op de school van Rick. Ze observeert Rick, de wijze waarop het speciaal onderwijs is ingericht en wisselt ervaringen uit met de leraar van Rick.

Gezamenlijk wordt er besloten dat Rick horizontaal kan overstappen, waardoor hij groep 5 nog een jaar overdoet. De voorbereidingen voor de overstap worden op zowel de speciale- als ook op de reguliere school in gang gezet. Rick wordt voorbereid op zijn overstap. Hij gaat kijken op zijn nieuwe school en maakt kennis met zijn juf en de groep. Hij neemt afscheid van zijn oude groep. In de vakantie gaat zijn moeder met hem de weg naar school oefenen en vertelt hem bijvoorbeeld over hoe de kinderen de school binnen gaan. Ze gaan hier niet in vaste volgorde een voor een naar binnen.

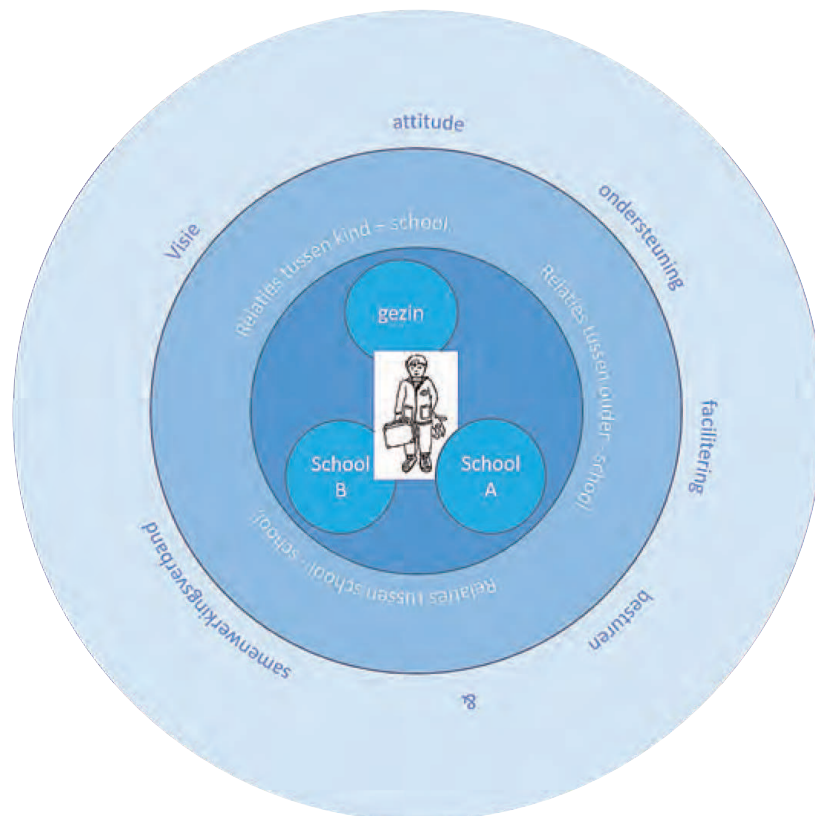
Na de zomervakantie start Rick op zijn nieuwe school. Zijn juf wordt ondersteund door de rugzakbegeleidster die twee keer in de week een half uurtje samen met Rick kan werken aan bepaalde vraagstukken. De ambulante begeleider komt met regelmaat observeren en ondersteunt de juf en de rugzakbegeleidster. Ze werken in elkaars verlengde en vragen zich steeds af: 'Wat laat Rick zien en wat zegt zijn gedrag over ons handelen?' Zijn moeder is belangrijk in het proces en wordt volledig betrokken in het interpreteren van Rick's gedrag en het vinden van de juiste begeleiding thuis en op school. Ook Rick zelf heeft een rol. Met regelmaat wordt aan hem gevraagd wat hij nodig heeft.

De overstap wordt een enorm succes. Rick ontwikkelt zich positief. Hij heeft meer sociale contacten en staat sterker in zijn schoenen. Hij gaat zich, zoals zijn moeder zegt, 'regulierder gedragen'.

De individuele aanpassingen die de juf bedenkt blijken op sommige momenten voor *alle* kinderen gunstig te zijn. Zo veranderde bijvoorbeeld de drukke start van de dag in een rustig begin nu inmiddels de hele groep een boek pakt bij binnenkomst en gaat lezen.

Doordat overstappen van speciaal naar regulier onderwijs nog niet veel voorkomt hebben we met elkaar nog weinig kennis opgebouwd. In het onderwijsveld komen we hierdoor veel (voor) oordelen tegen. Die oordelen gaan dan over kinderen, ouders, speciaal onderwijs, regulier

onderwijs, leraren et cetera die niet in staat zijn om... We denken vanuit een 'niet kunnen' en 'niet willen' en vanuit tegenstellingen: "wij versus zij". Het onderzoek van SpeciaalGewoon laat zien dat alle betrokkenen in het proces een bijdrage leveren en dat juist de relatie tussen alle betrokkenen cruciaal

is. Samen leren en onderzoeken, in plaats van op voorhand alles weten, is het devies. Een open houding is daarvoor essentieel.

Het onderzoek laat ook zien dat de kinderen die succesvol overstappen beter in hun vel zitten in vergelijking met kinderen in het speciaal onderwijs. Dit lijkt in lijn te zijn met de uitkomsten van Cool Speciaal, waaruit blijkt dat kinderen in het cluster 4 onderwijs zichzelf minder hoog scoren op 'welbevinden met hun medeleerlingen' in vergelijking met zorgleerlingen in het regulier onderwijs (Ledoux et al., 2012). Een van de kinderen uit SpeciaalGewoon verwoordt het als volgt: "Ik ben wel speciaal, maar ik wil niet speciaal speciaal zijn. Daarom wil ik regulier",

De auteurs zijn als onderzoeker en adviseur verbonden aan KPC Groep. Gedurende twee jaar hebben ze in opdracht van OCW praktijkgericht onderzoek verricht naar terugplaatsing van leerlingen van speciaal onderwijs (cluster 4) naar regulier onderwijs. De onderzoeksresultaten en de handreiking zijn gratis te downloaden op www.speciaalgewoon.nl.

Meebouwen aan kennis over 'overstappen'? We starten binnenkort met kennisdeling in een kennisnetwerk, zowel fysiek als digitaal. Wil je op de hoogte gehouden worden? Stuur een mail naar Aleid (a.schipper@kpcgroep.nl) of Maartje (m.reitsma@kpcgroep.nl)

Literatuur

Inspectie van het Onderwijs (2013). Beter op hun plek? Maatwerk voor leerlingen met een autismespectrumstoornis. Kwalitatieve analyse en casusonderzoek. Utrecht: Inspectie van het Onderwijs.

Ledoux, G., Roeleveld, J., Langen, A. van, & Smeets, E. (2012) *Cool Speciaal. Inhoudelijk rapport*. Amsterdam: Kohnstamm Instituut.

Reitsma, M. & Schipper, S. (2013). *De overstap van leerlingen van speciaal naar regulier onderwijs. Handreiking*. Den Bosch: KPC Groep.

Reitsma, M., Sontag, L., Schipper, A. & Wit, C. de (2013). *Van speciaal naar regulier onderwijs. Een vragenlijst-onderzoek naar de praktijkervaringen van scholen met de terugplaatsing van leerlingen uit het (voortgezet) speciaal onderwijs cluster 4 naar regulier onderwijs*. Den Bosch: KPC Groep.

www.speciaalgewoon.nl